

וארא ג

פה וכבד לשון אנכי⁵, „שלח נא ביד תשלח“⁶, האט אים דער איבערשטער געזאגט „ודברת אליו (צו אהרן) .. ודבר הוא לך אל העם גו“⁷ —

נאָר אַז (אויך) משה זאל ריידן צו פרעה; און דער חילוק צווישן משה'ס דיבור און אהרן'ס איז נאָר אין דעם, וואָס משה האָט געדאַרפט ריידן בלויז „פעם אחת“, און אהרן האָט עס גע- דאַרפט „ממליץ“ זיין און „מטעים“ זיין „באזני פרעה“, ביז צו ווירקן אויף אים אַז — „ושלח את בני ישראל מארצו“.

[דערפאַר איז רש"י מוסיף דעם וואָרט „(ויטעימנו) באזני (פרעה)“ — הגם אַז אין פסוק שטייט סתם „אל פרעה“ — וואָס דאָס מיינט ווי רש"י טייטשט אין אָנהויב פ' ויגש: „דבר באזני אדוני — יכנסו דברי באזנך“].

דער הכרח צו לערנען אַז „אתה תדבר“ (פון משה) מיינט צו פרעה און נישט צו אהרן (אַנדערש ווי דער סדר אין פ' שמות כנ"ל, און ווי כמה פשטנים⁸ לערנען איין אַזוי אויך דאָ) א: עס שטייט דאָך שוין אין פריערדיקן פסוק אַז „ואהרן אחיך יהי נביאך“ — איז וואָס דאָרף עס דער פסוק דאָ איבערצוזון נאָכאַמאָל „(אתה תדבר גו' ואהרן אחיך ידבר גו')“? ב) עס שטייט בפירוש אין פסוק (פריער'י) „הם המדברים אל

א. בהמשך צו דער טענה פון משה רבינו צום איבערשטן „הן אני ערל שפתים ואיך ישמע אלי פרעה“, שטייט אין פסוק²: „ויאמר ה' אל משה ראה נתתיך אלקים לפרעה ואהרן אחיך יהי נביאך. אתה תדבר את כל אשר אצוך ואהרן אחיך ידבר אל פרעה גו“³. איז רש"י מעתיק די התחלה, די ווערטער³ „אתה תדבר“ און איז מפרש: „פעם אחת כל שליחות ושליחות כפי“ ששמעת מפי ואהרן אחיך ימליצנו ויטעימנו באזני פרעה“.

ד.ה. רש"י לערנט אַז „אתה תדבר גו' ואהרן אחיך ידבר אל פרעה גו“ מיינט נישט אַז משה זאל ריידן (בלויז) צו אהרן און נאָר אהרן זאל ריידן מיט פרעה

— ע"ד ווי מ'האָט פריער געלערנט אין פ' שמות, אַז נאָכדעם וואָס משה האָט גע'טענה'ט צום איבערשטן „כבד

(1) פרשתנו ו, ל.

(2) ז, א"ב.

(3) אף שרשי מפרש כאן כל הכתוב (ולא רק התיבות „אתה תדבר“)

— „את כל אשר אצוך“ — „פעם אחת כל שליחות ושליחות כפי ששמעת מפי“ (ראה ש"ח כאן); „ואהרן אחיך ידבר אל פרעה“ — „ואהרן אחיך ימליצנו ויטעימנו באזני פרעה“ (וראה יריעות שלמה (מהרש"ל) כאן); „ושלח את בני ישראל מארצו“ — שדיבור אהרן הוא באופן כזה שיפעול על פרעה, שלכן מדייק רש"י „באזני פרעה“, כדלקמן בפנים — מ"מ מעתיק רש"י רק תיבות אלו, כדרכו בכ"מ להעתיק רק התחלת הכתוב (או הענין) אף שכוונתו לכל הכתוב (או הענין). ראה לקו"ש ח"י ע' 242.

(4) בדפוס ראשון ושני דרש"י ובכמה כתי דרש"י: לפי. וכן נעתק בטור הארוך פרשתנו ו, יב (ודפוסים אחדים דהמבין שם, יג). וראה לקמן הערה 35.

(5) ד, י.

(6) שם, יג.

(7) שם, טו"ט.

(8) תיב"ע וראב"ע כאן. רמבין (לעיל ו, יג). ועוד.

(9) וראה ג"כ מפרשי רש"י (רא"ם, גרא, דנק טוב, משכיל לדוד ועוד).

(10) ו, כז. וכן מוכח מעוד כמה פסוקים — ראה גרא ומשכיל לדוד.

באריכות ובפרטיות וכמה פעמים, נאך ער האָט געזאָגט דעם עיקר והמוכרח און האָט זיך סומך געווען אויף אהרן'ען אַז ער וועט „מטעים“ זיין זיינע רייד — ד.ה. ווי אַנגעזאָגט בפרשתנו

וויבאַלד אַזוי, שטעלט זיך די שאלה: אויב ס'איז נויטיק צו באַוואַרענען דעם סדר פון „אתה תדבר גו' ואהרן אחיך ידבר גו'“, אַז משה רעדט „פעם אחת .. ואהרן כו' ימליצנו ויטעימנו כו'“ — האָט עס דער פסוק געדאַרפט זאָגן דאָרט וואו זיי האָבן צום ערשטן מאל גערעדט צו פרעה (אין פ' שמות)¹¹; און אויב ס'איז אַ דבר המובן מעצמו (אַז ווען ביידע האָבן גערעדט, האָט משה גערעדט בקיצור, זייענדיק אַ „כבד פה גו'“, און אהרן האָט מטעים געווען זיינע רייד) — פאַרוואָס דאַרף עס דער פסוק מפרט זיין דאָ? עס וואָלט געווען גענוג צו זאָגן בקיצור אַז משה זאל מצרף זיין צו זיך אהרן'ען (ע'ד ווי (דער פסוק און) רש"י זאָגט פריער¹⁶ אויף „ידבר ה' אל משה ואל אהרן“ — „לפי שאמר משה ואני ערל שפתים צירף לו הקב"ה את אהרן כו'")?

פרעה גו' — אַז אויך משה האָט גערעדט צו פרעה;

דעריבער לערנט רש"י, אַז דער פסוק „אתה תדבר גו' קומט זאָגן, אַז אויך משה זאל ריידן צו פרעה, אָבער ער זאל עס טאָן נאָך „פעם אחת .. ואהרן אחיך ימליצנו ויטעימנו וכו'“.

ב. מ'דאַרף אָבער פאַרשטיין:

א) פריער, אין פ' שמות¹¹ ווערט דער ציילט אַז נאָכדעם וואָס משה ואהרן האָבן צונויפגעקליבן די זקני ישראל וכו', „באו משה ואהרן ויאמרו אל פרעה גו' ויאמרו אלקי העברים גו'“. און פון דעם וואָס (אויך) דאָרט שטייט אַ לשון רבים איז מוכח, אַז אויך דעמאָלט האָבן ביידע גערעדט צו פרעה¹² (ובפרט אַז דער פסוק איז משנה פון פריער: בנוגע צו „כל זקני בני ישראל“ שטייט¹³ „ידבר אהרן גו' אשר דבר ה' אל משה“, און ביי פרעה שטייט „ויאמרו“)

— און בפשטות איז מסתבר, אַז היות משה איז געווען אַ „כבד פה וכבד לשון“ — וואָס מהאי טעמא האָט דער אויבער-שטער מסכים געווען אַז אהרן „יהי לך לפה“¹⁴ — האָט ער נישט גערעדט

(11) ה, א. ג.

(12) ברמב"ן (ו, יב) כתב: „מתחילה לא צוה אותו שידבר הוא אל פרעה רק אמר ובאת אתה וזקני ישראל אל מלך מצרים ואמרתם אליו והי' אפשר שידברו הזקנים והוא יחריש“, ומשמע שמפרש כן גם הכתוב „ויאמרו“ שבפ' שמות (שרק האחד דיבר) — אבל מפשטות הלשון „ויאמרו“ (וכן הלשון „המדברים“ שבפרשתנו) משמע, שגם משה דיבר אל פרעה (וראה גם רמב"ן שמות ד, טו). ולהעיר ג"כ, שברמב"ן, ו, יג כ' (בטעם הכפלת טענת משה): „והקב"ה צוה את שניהם לדבר אל העם ואל פרעה וחשב משה כי שניהם יתנבאו כו' ושניהם יבואו כו' ואל פרעה ודי שידבר האחד כו'“ — והרי רש"י פליג ע"ז וס"ל ש,הוא הדיבור עצמו האמור למעלה כו'.

(13) ד, ל.

(14) שם, טז. — ואף שזהו בנוגע הדיבור „אל

העם“, הרי (נוסף על המבואר לקמן, שבפשטות זה תשובה גם ע"ד השליחות לפרעה. הרי) מכיון שבפועל הי' „כבד פה גו'“ מובן שדיבר בקיצור כו', ככפנים.

(15) ואף שבשליחות זו לא הי' ציווי מיוחד למשה לדבר לפרעה, כ"א „ובאת אתה וזקני ישראל אל מלך מצרים ואמרתם גו'“ (שמות ג, יח) [אלא ש.הזקנים נשמוטו אחד אחד כו' (פרש"י שם ה, א) ונשארו רק משה ואהרן]. משא"כ כאן שנצטווה „דבר אל פרעה גו'“ — מ"מ, מכיון שגם בפ' שמות מפורש „ויאמרו“, שגם משה דיבר לפרעה (עם היותו „כבד פה גו'“, הויל להכתוב לפרש סדר הדיבור, ככפנים.

(16) ו, יג. וראה פרש"י שם, כט"ל: „הוא הדיבור עצמו האמור למעלה .. היא אמירה שאמר למעלה כו'“.

גוי" ¹⁹, און אויך „ואשלחך אל פרעה גוי" ²⁰ — איז דערפון מובן, אז די תשובה פון אויבערשטן „הוא יהי לך לפה" באציט זיך אויף ביידע שליחות'ן ²¹.

(ב) ועיקר: מיט עטלעכע פסוקים ווייטער — נאָכן דערציילן אז דער אויבערשטער האָט מסכים געווען „הוא יהי לך לפה" — דערציילט דער פסוק ²² אז דער אויבערשטער האָט געזאָגט צו משה בפירוש „(בלכתך לשוב מצרימה ראה כל המופתים גוי' ועשיתם לפני פרעה גוי') ואמרת אל פרעה גוי", און מ'געפינט נישט אז משה זאל אויף דעם טענה'ן צום אויבערשטן „כבד פה גוי" וכיו"ב ²³;

מוז מען זאָגן, אז ער האָט אָנגע-
נומען, אז (כאָטש דאָ וועט (אויך) ער
מוזן ריידן צו פרעה „ואמרת" ²⁴ — נישט
ווי ביים דיבור צו די בניי וואו אהרן
אַלײַן האָט צו זיי גערעדט — פונדעסט-
וועגן) קען ער מיטנעמען אהרן ²⁵
„לפה" ²⁶.

(19) שמות ג, טז.

(20) שם, י. וראה פרש"י שם: יעילו דבר'ך כו.
פרש"י שם, יא: לדבר עם המלכים.

(21) ומשנ' „ודבר הוא לך אל העם" — כי עיקר השליחות אז ה' ל'העם', כמבואר בהמשך הכתובים שם (וגם השליחות לפרעה אז ה' ציל עם זקני ישראל כנ"ל הערה 15), והשליחות של משה לפרעה ה' על לאחז' (ראה פרש"י שבהערה 23).

(22) שמות ד, כא:כב.

(23) ודוחק לומר שמכיון שציווי זה ה' על לאחז זמן (כפרש"י שם: „מופתים שאני עתיד לשום בידך כו.", עיי"ש) לכן לא טען משה כו.

(24) ועד'ז כאן שנצטווה משה (ו, יא. כט) „דבר אל פרעה מלך מצרים".

(25) אבל אין להוכיח זה מ'ויאמרו אל פרעה' (שמות ה, א), שהרי שם ה' הציווי „ואמרתם", כנ"ל הערה 15.

(26) ועפ"ז יומתק לשון רש"י עה"פ „יהי לך לפה" — „למליץ לפי שאתה כבד פה", דלכאורה: תיבות אלו מיותרות — אלא שבזה מוסיף בפי

(ב) א גרעסערע תמ' ¹⁷: וואָס איז בכלל געווען די טענה פון משה רבינו דאָ „הוּא אַני ערל שפּתים" — ער האָט דאָר שוין פריער געטענה'ט „כבד פה וכבד לשון אנכי" און דערויף האָט דער אויבערשטער אים געענטפערט „הוא יהי לך לפה" — היינט פאָרוואָס איז ער איצט ווידער אַמאַל געקומען מיט (לכאורה) דער זעלבער טענה „הוּא אַני ערל שפּתים"?

ולאידך, אויב עס איז דאָ צוגעקומען אַ חידוש אין דער צווייטער טענה, וואָס דעריבער איז נישט מספיק די עצה אז אהרן „יהי לך לפה" — איז ווי ווערט זי פאָרענטפערט דערמיט וואָס „אהרן אחיך יהי נביאך", וואָס איז לכאורה דער זעלבער ענטפער ווי אין פ' שמות?

ג. מפרשים ¹⁸ ענטפערן (אויף דער צווייטער שאלה) אז פריער רעדט זיך נאָר וועגן דעם דיבור „אל העם" (ווי דער פסוק איז דאָרט מדגיש „ודבר הוא לך אל העם"), און דאָ איז נתחדש גע-
וואָרן די שליחות הדיבור אויך צו פרעה; און דערפאָר האָט משה דאָ ווידער געטענה'ט „אַני ערל שפּתים", און דער אויבערשטער האָט געענט-
פערט אַז אויך ביי דער שליחות צו פרעה — „ואהרן אחיך יהי נביאך".

אַבער עס איז שווער אַזוי צו זאָגן — ווייל:

(א) באלד אין המשך פון די ערשטע רייד וואו דער אויבערשטער האָט אָנגע-
זאָגט אז משה זאל ווערן דער שליח ה', ווערן שוין דערמאָנט ביידע שליחות'ן: „לך ואספת את זקני ישראל

(17) כמו שהקשה הרמב"ן (ו, יב), אברבנאל

ואלשיך כאן. ועוד.

(18) רמב"ן שם (ושמות ד, טז). אברבנאל שם.

ועוד. וראה אלשיך שם בארא.

טייטשט רש"י²⁹ „אטום שפתים": זיינע
ליפן זיינען „פארשטאפט" — ס'איז א
שטערונג צום ריידן.

און דאס איז דער חידוש אין זיין
צווייטער טענה: פריער האָט ער גע-
מיינט אַז ער איז (בלוויז) „כבד פה וכבד
לשון" — ער קען ריידן עכ"פּ
„בכבדות", און דעריבער האָט דערצו
מספיק געווען מיטצונעמען אהרן'ען,
וואָס וועט מאַריר ו„מטעים" זיין דאָס
וואָס משה וועט זאָגן בקיצור צו פרעה:

אַבער איצט איז ער געקומען צו דער
הכרה אַז „אני ערל שפתים": זיין ריידן
איז ניט נאָר ניט „בקלות" נאָר אינ-
גאַנצן ניט מעגלעך, כאילו ער וואָלט
געווען „אטום" — ובמילא האָט דאָך ניט
קיין אַרט זיין שליחות צו פרעה
[ואדרבה: זיין קומען צו פרעה באופן אַז
ער וועט דאָרט שווייגן וועט ניט בלויז
ניט ברענגען קיין תועלת, נאָר פאַר-
קערט, גורם זיין אַ קלקול³⁰: פרעה קען
דאָך אָננעמען זיין שתיקה אַלס הסכמה
אַז עס דאָרף זיין „תכבד העבודה"³¹
וכי"ב].

אויף דעם האָט אים דער אויב-
ערשטער געענטפערט „אתה תדבר גו':
דאָס איז ניט נאָר אַ ציווי (דו זאָלסט
ריידן), נאָר (צוזאמען דערמיט) אַ
הבטחה — דו וועסט ריידן; אַז כאָטש
ער איז אַן „ערל שפתים" וועט דער
אויבערשטער אים געבן די יכולת צו
ריידן³².

(29) ו, יב.

(30) ראה מדרש שכל טוב כאן. אברבנאל כאן.

(31) שמות ה, ט.

(32) וצ"ע דלעיל (ו, יג) נאמר רק (כתשובה על
הטענה „ואיד ישמעני פרעה ואני ערל שפתים")
„ידבר ה' אל משה ואל אהרן ופרש"י: „לפי שאמר
משה ואני ערל שפתים צירף לו הקב"ה את אהרן
להיות לו לפה ולמליץ", דמזה משמע שעיקר

ד. נוסף על הנ"ל זיינען דאָ כמה
דיוקים אין לשון רש"י, ומהם:

(א) ס'איז מובן אַז משה האָט גערעדט
בצמצום ובקיצור (און אהרן האָט אין
דעם מאַריר ומטעים געווען), אַבער
וואָס איז דער הכרח צו זאָגן אַז משה
האָט גערעדט דוקא „פעם אחת" און ניט
מער?

(ב) וואָס איז דער דיוק הלשון „פעם
אחת" כל שליחות ושלחות כו' —
לכאורה וואָלט דאָ מער מתאים געווען
דער לשון „כל ציווי וציווי" — בהתאם
צו לשון הכתוב „את כל אשר אצוך"?

(ג) „כל שליחות ושלחות" כפי
ששמעת מפי", וואָס איז לכאורה אַ יתור
לשון — צי דען וועט משה זאָגן פרעה'ן
ניט ווי ער האָט עס געהערט פון אויב-
ערשטן?!

(ד) וואָס איז דער כפל הלשון „מליצנו
ויטעימנו"?

ה. דער ביאור אין דעם וועט זיין
פאַרשטאַנדיק בהקדים להסביר וואָס
משה האָט אין זיין טענה דאָ משנה
געווען פון זיין פריערדיקער טענה: אין
פ' שמות³ האָט ער געזאָגט „כבד פה
וכבד לשון אנכי", און דאָ²⁷ — „אני ערל
שפתים", ובפרט אַז לויט פרש"י איז עס
אַ שינוי ניט נאָר אין לשון, נאָר אויך אין
תוכן הענין²⁸:

„כבד פה וכבד לשון אנכי" איז רש"י
מפרש: „בכבדות אני מדבר", ד.ה. אַז
ער קען ריידן, נאָר דאָס קומט אים אַן
„בכבדות": משא"כ „ערל שפתים"

הכתוב, שאהרן נתמנה „לך לפה" בכלל, וגם כאשר
משה צריך לדבר, מ"מ, אהרן „הי' לך לפה —
למליץ כו'. אבל ראה לקמן הערה 32.

(27) ו, יב. ל.

(28) ראה ש"ך עה"ת עה"פ ערל שפתים.

שליחות פון אויבערשטן: משה איז געווען דער שליח ה' וואס האט גע' רעדט צו פרעה במקום (ובכח) המשלח — הקב"ה. ובמילא האט משה גע' דארפט איבערגעבן דעם גענויען לשון פון דעם משלח³⁴ (אן הכפלה והסברה): ער האט עס געדארפט זאגן בלויז „פעם אחת“ (פונקט ווי דער אויבערשטער האט עס געזאגט „פעם אחת“), און „כפי ששמעת מפי“ — מיט דעם זעלבן לשון בדיוק ווי ער האט עס געהערט פון אויבערשטן³⁵.

דערביי שטעלט זיך אבער די שאלה: דער דיבור פון אויבערשטן צו משה'ן איז דאך געווען בלשון הקודש³⁶, ובמילא איז אויך דיבורו של משה צו פרעה געווען בלשון הקודש³⁷ („כפי ששמעת מפי“) — איז ניט מובן: רש"י האט שוין פריער מפרש געווען אין פ' יחיא³⁸ אן פרעה האט ניט „מכיר“ געווען בלשון הקודש³⁹, היינט ווי אזוי האט ער

און דעריבער איז רש"י מדייק „כל שליחות ושליחות וכו'“, צו מדגיש זיין אן דאס וואס משה האט געקענט ריידן איז טאקע געווען ניט מכח עצמו, נאר דערפאר וואס ער איז געגאנגען בשליחותו של הקב"ה, און דאס האט אים געגעבן כח ויכולת צו ריידן: און דאס קומט בהמשך צו דעם וואס רש"י איז מפרש מיט עטלעכע פסוקים פריער³³: „אני ה', כדאי אני לשלח ולקיים דברי שליחותי“ — אן ס'איז גענוג דאס וואס „אני“ איז דער משלח בכדי צו קענען מקיים זיין „דברי שליחותי“. — עד"ז בנוגע צום עצם איבערגעבן (זאגן) דברי השליחות.

ו. עפ"ז איז אויך פארשטאנדיק די אריכות אין לשון רש"י — „פעם אחת כל שליחות ושליחות כפי ששמעת מפי“: די כוונה פון משה'ס גיין ריידן צו פרעה איז ניט געווען צו איינריידן פרעה מיט הסברות וטעמים, נאר צו איבערגעבן די

התשובה הוא בזה ש„צירף לו הקב"ה את אהרן. דוחק לתרגם דשם נאמר הענין רק בקיצור — כי סוף סוף אין חידוש בזה ש„צירף לו כו' אהרן“ (כנ"ל בפנים).

ואולי י"ל (בדוחק עכ"פ), שלכן מוסיף רש"י „להיות לו לפה ולמליץ“, היינו שלא רק „יטעים“ דברי משה, כ"א צריך להמליץ אותם. לפרעה (מכיון ש„אתה תדבר גוי“ הוא באופן שפרעה לא יבין, כדלקמן בפנים); ועד לשון הכתוב ב' שמות. הוא יהי' לך לפה“ (וברש"י שם: למליץ כו') שנאמר בדיבור אהרן אל העם, שאז לא דיבר משה אליהם כלל. ולהעיר מפרש"י כאן ד"ה יהי' נביאך. תרגום שמות ד, טו. ואכ"מ.

(33) ו, כט.

(34) להעיר מס' בעלי ברית אברם (למהר"א אזולאי — זקנו של החיד"א) פרשתנו ו, א"יב (בפי' הכתוב (שם, כט), „דבר אל פרעה מלך מצרים את כל אשר אני דובר אליך“): „שלא תוסיף כלום מעצמך אבל תאמר הדברים כסדר שאסדר אני לך וכוודאי כסייעתא דשמיא“.

(35) ויש להתאים המבואר בפנים גם עם הגירסא (דלעיל הערה 4) „לפי כו'“ — היינו, שהטעם שמה צריך לדבר רק „פעם אחת כל שליחות כו'“ הוא „לפי ששמעת מפי“, שהוא השליח ששמע ישר מפי הקב"ה (ע"מ למסור דברי ה' לפרעה). וראה גוי"א בא יב, ג.

(36) להעיר מפרש"י בראשית ב, כג.

(37) ראה גם לבוש האורה לפרש"י פרשתנו ו, יב. וראה מכילתא דרשב"י כאן. „אתה תדבר בלשון הקודש כמלאך ואהרן אחיך ידבר בלשון מצרי כו'“. צפ"ע (להרגצובי) שמות ד, י.

(38) ג, ו. — וצ"ע במ"ש בלבוש הנ"ל. ואם פרעה זה הוא פרעה הראשון כבר ידעת שלמד לשון הקודש מיוסף כמו שפרש"י בפרשת ויחי'.

(39) וגם להמ"ד ד„ויקם מלך חדש — חדש ממש“ (פרש"י שמות א, ח (בפי' הראשון)) — דוחק לומר שהי' מכיר בלשון הקודש, והרי פרעה לא למד

(*) אבל קשה לפרש „ולמליץ“ כדלקמן בפנים (תרגום מלשון הקודש ללשון מצרי) — כי בפשטות נקט רש"י לשון הכתוב דפי' שמות עם פירושו, כדלקמן בפנים ההערה.

זיינע רייד צו פרעה, איז ניט געווען אים אויפצוקלערן מיט דברי טעם וכו' (דאס איז געווען אהרן'ס תפקיד — „ואהרן אחיד יהי נביאך, כנ"ל), נאָר אים צו „שופט" זיין — אין אַן אופן ווי „ורודה" וואָס דאָס איז „לרדותו במכות ויסוריו".

און עד"ז בענינו: משה רבינו האָט געדאַרפט זאָגן צו פרעה „שלח את עמי" מיט אַ שטרענגקייט און בייזערן זיך אויף אים, אַז פונעם אופן הדיבור (און פונעם אויסדרוק פון משה'ס פנים בשעת מעשה וכו')⁴² זאָל פרעה פאַר-שטיין אַז דאָס איז „קשות" — בדוגמא פון מכות ויסוריו.

ח. פון יינה של תורה אין דעם פרשי:

אין דעם ענין פון „ראה נתתיך אלקים לפרעה" („שופט ורודה לרדותו במכות ויסוריו"), איז חסידות⁴³ מבאר: בשעת קליפות זיינען בעוצם תקפן (וואָס דאָס איז דאָך מחמת יניקתו וכו'), האָט אפילו⁴⁴ אַ צדיק קיין כח ניט זיי אַראָפּצואוואַרפן און צעברעכן (עד מחז"ל⁴⁵: „אם ראית רשע שהשעה משחקת לו אל תתגרה בו"); דאָס איז נאָר ב"יכלתו ית' שהוא כל יכול", אַז אפילו אַ רשע וואָס איז „כל גאה", זאָל זיין — „והשפילו .. הכניעוהו והדך רשעים תחתם"⁴⁶.

און דאָס מיינט „ראה (ל') חידוש

געקענט פאַרשטיין וואָס משה האָט געזאָגט בלה"ק?

דעריבער איז רש"י ממשד: „ראהרן אחיד ימליצנו ויטעימנו וכו'", וואָס „ימליצנו" האָט אין זיך (אויך⁴⁰) דעם טייטש פון איבערזעצן פון איין שפראַך אויף אַ צווייטער, ווי רש"י האָט שוין פריער מפרש געווען (אין פ' מקץ⁴¹) אויפן פסוק „כי המליץ בינותם": „כשהיו מדברים עמו ה' המליץ ביניהם היודע לשון עברי ולשון מצרי וה' מליץ דבריהם".

ד.ה. אהרן וועט האָבן אַ צווייענדיקן תפקיד: א) „ימליצנו" — איבערזעצן פון דער שפראַך פון דברי משה, (ב) „ויטעימנו כו'" — מסביר ומטעים זיין דעם תוכן פון זיינע רייד, באופן אַז זיי זאָלן נתקבל ווערן „באוני פרעה".

ז. לכאורה איז נאָך אַלץ ניט גלאַ-טיק: וויבאלד אַז פרעה האָט סיי ווי ניט פאַרשטאַנען וואָס משה האָט מיט אים גערעדט, טאָ וואָס איז געווען די תועלת פון משה'ס דיבור? ועד כדי כך, אַז אויף דעם איז געווען אַ ספעציעלע נתינת יכולת, כנ"ל.

איז דער ביאור: דאָס קומט בהמשך צו פרש"י אין פריערדיקן פסוק: „נתתיך אלקים לפרעה — שופט ורודה לרדותו במכות ויסוריו". ד.ה. משה'ס ענין אין

לשון הקודש כל זמן היות יוסף משנה למלך (בערך שמונים שנה!). וראה פנ"י פרשתנו ו, יב.

ומ"ש בלבוש שם, ואם הוא פרעה אחר כבר ידעת מאמרו ז"ל שאין ממניין מלך מצרים עד שיוכל לדבר בכל שבעים לשון — צ"ע, שהרי מפורש ברש"י ויחי שם „על לשון הקודש שאני מכיר עודף על ע' לשון כו'". וראה גם רש"י האונינו לב, ה.

(40) אבל איין פירושו בדוקא בכל מקום — ראה (בעניינו) פרש"י שמות ד, טז (כנ"ל הערה 32).

(41) מב, כג.

(42) ראה פרש"י בשלח טו, ח.

(43) אהיה' פרשתנו ע' רלא. ד"ה ראה נתתיך תרליא, תרע"ז, תשט"ז. פלח הרמון פרשתנו ע' סד.

(44) באהיה' שם „אלא לצדיק". ואולי צ"ל „גם לצדיק" (כבד"ה ראה נתתיך תרליא: גם לצדיקים מופלגים. ועד"ז בד"ה זה דתער"ז).

(45) ברכות ז, ב. מגילה ו, ב. אבל צ"ע אַז וויה אותה הדרגא ממש בתוקף, וראה לקמן הערה 55.

(46) איוב מ, יא"ב. וראה גם יהל אור ע' שטו.

ווייל רשבי' איז א ניצוץ פון משה רבינו, כידוע⁵⁶, וואס האט דעם כח צו „מכניע“ זיין די רשעים — אויך ווען זיי זיינען בתקפם⁵⁷.

און דאס איז דער טעם פנימי פאר- וואס משה רבינו האט געמוזט ריידן צו פרעה'ן (א) און ס'איז נישט געווען גענוג דיבור של אהרן — (ב) כאטש אז דער דיבור איז געווען אין א שפראך וואס פרעה האט נישט פארשטאנען —

ווייל דא האט זיך געמוזט אויפטאן די שבירה פון פרעה'ן ווען ער איז נאך בתקפו, און דעריבער (א) איז עס נאך בכחו של משה: (ב) עס איז נישט אן ענין פון בירור, נאך שבירה⁵⁸ (לרדותו כו'), און ס'איז דערפאר נישט נוגע אז פרעה זאל פארשטיין דעם דיבור.

ט. עפ"י הנ"ל איז אויך מובן דאס וואס רש"י זאגט אז משה האט געמוזט איבערגעבן דברי הקב"ה „כפי ששמעת

ופליאה) נתתיך אלקים לפרעה: הגם אז פרעה איז נאך געווען בתקפו, ביז אפילו „לא ה' עבד יכול לברוח ממצרים“⁵⁹, האט דער אויבערשטער געגעבן משה'ן „ממשלה זרוע כאל“⁶⁰ ממש על פרעה⁶¹, ביז צו רודה זיין אים „במכות ויסורין“⁶².

און דער כח איז געגעבן געווארן דוקא צו משה'ן⁶³: ווארום זייענדיק דער נשיא הדור, דער „אנכי עומד בין ה' ובנינים גו' להגיד לכם את דבר ה'“⁶⁴ — א ממוצע דורך וועמען עס ווערט נמשך „דבר ה' ממש“⁶⁵ — דעריבער ווערט דורך אים נתגלה כוחו ויכלתו ית' „לרדותו במכות ויסורין“. [און דערמיט איז מובן פארוואס ר' שמעון בן יוחי האלט אז „מותר להתגרות ברשעים“⁶⁶ (אויך ווען „השעה משחקת להם“⁶⁷) —

(47) פרש"י יתרו יח, ט. מכילתא שם, יא.

(48) איוב שם, ט (זרוע כאל').

(49) ל' אהיה שם. ד"ה ראה נתתיך תרלי"א.

(50) וראה בארוכה תרי"ח פרשתנו בפסוק הוא אהרן ומשה (קט, ב ואילך) דפרעה הו"ע קשה עורף דקליפה, תוקף הישות והגסות, והכנעתו היא רק ע"י משה כו', עיי"ש. וראה גם אהיה פרשתנו ע' רכט-רל.

(51) ראה אהיה שצוינו בהערה 43, לפי שמשוה ה"י משם מ"ה דא"ק .. שהוא למעלה מהתהו ותיקון כו'. ובהדרושים ד"ה ראה נתתיך הגיל מקשר זה עם הא שמשוה הוא נשמה דאצילות. וראה גם תרי"ח שם (ככ, ב ואילך). אהיה שבהערה הקודמת.

(52) ואתחנן ה. ה.

(53) ראה בארוכה סד"ה פנים בפנים תרנ"ט ע' קצד"ה. וראה תרי"ח פרשתנו קטו, א ואילך. ועוד.

(54) ברכות ומגילה שם.

(55) ראה מקומות שצוינו בהערה 43 (שגם, כל גאה והשפילוהו גו').

וצע"ק מסוגיית הגמרא שם, דלתירין א' (וראה טרי"א מגילה שם. רי"ף ועץ יוסף לע"י ברכות שם) גם רשבי' מודה דשעה משחקת לו שאני, ובכל אופן צ"ע להמבואר בסוגיא שם שאין פלוגתא בין רשבי' והמיד, אל תתגרה בו' (כמו שמתרץ בגמרא בכמה אופנים. ולתי' א' דלכ"ע כל צ"ג מותר להתגרות

כו', לאו דוקא רשבי' (משה) וכי"ב. וראה חדושי גאונים לע"י ברכות שם (בשם הצליח).*

ואולי הכוונה, דזה רשבי' אמר באופן סתמי „מותר להתגרות כו'“ (מבלי לחלק כו'), הוא מכיון שמצד דרגתו הוא מותר להתגרות בכל אופן. ועצ"ע.

(56) סידור שער הליג בעומר בסופו (בשם כתבי האריזל וכו').

(57) באוה"ת (שבהערה 43): „ואפשר רשבי' דפ"ק דברכות ה"י גי' מבחי' זו כו'. אבל במאמרים ד"ה ראה נתתיך הגיל מבואר זה בפשטות, ככפנים.

(58) ראה תרי"ח שם (קכ"א, סע"א): „אתה תדבר כו' פ' תדבר לשון הכנעה כו' להכניעם ולהשפילם בתכלית כו'“.

(*) שם מבואר „שאין הכוונה בסוגיות הללו להקשות מרשבי' ור"ד על ר"י דאולי פליגי ומ"ס שמוחר להתגרות ומ"ס שאסור להתגרות כו' כל הקושיות של הגמ' כו' הוא למידין קראי אהרדיי, אבל פלאורה אין לתרץ בהמאמרים עפ"י, שהרי מסיק שם שהתי' האחרון בגמ' (ברכות) שעה משחקת שאני הוא לשיטת רשבי'“.

און דעריבער איז דוקא אט דער ביטול פון „ערל שפתים“ געווען די אתדל"ת, הכנה והקדמה צו „ראה נתתיך אלקים לפרעה גוי“ — דורכן ביטול אין אן אופן פון „בלי שום הרגש כלל“⁶² קען דערנאך זיין (ע"ד פון „שכינה מדברת מתוך גרונו של משה“) — „דבר ה' ממש“⁶³ — וואס פאָדערט זיך צו דער שבירה פון פרעזן.

י"ד. לכאורה קען מען נאך אלץ פרעגן: ווי קומט עס, וואס דוקא פרעה האט געהערט די שליחות ה' (אויך) פון משה'ן אליו, און בני' האָבן עס געהערט בלויז פון אהרן'ען („ודבר הוא לך אל העם“)?

אמת טאָקע, אַז בני' האָבן ניט געדאַרפט אַנקומען צו דעם, משא"כ די שבירה פון פרעה (קליפה בתקפה) האט געמוזט זיין נאָר דורך כחו של משה⁶⁴ [און ע"ד איז עס אויך אין פשטות הענין: אידן זיינען מאמינים בני מאמינים⁶⁵, דעריבער איז פאַר זיי גענוג אַז אהרן גיט זיי איבער, אַלס שלוחו של משה, וואָס משה האט געהערט פון אויבערשטן — איז „ויאמן העם גוי“⁶⁶; ביי פרעה אָבער וואָלט דאָס ניט מספיק

מפי' דוקא: אַט דעם כח, צו קענען צע-ברעכן קליפות ווען זיי זיינען נאָך בתקפו, האט משה רבינו געהאַט מצד דעם וואָס ער איז געווען דער שליח ה', דורך וועמען עס איז נתגלה געוואָרן כחו ית' („זרוע כאל“); און דעריבער איז דער דיבור געווען אין אן אופן פון „אתה תדבר .. כפי ששמעת מפי' ע"ד „שכינה מדברת מתוך גרונו של משה“⁶⁹.

דערמיט קען מען אויך מבאר זיין וואָס דער סדר פון „אתה תדבר, פעם אחת כל שליחות ושליחות כפי ששמעת מפי כו'“ האט זיך אָנגעהויבן ערשט נאָך דעם ווי משה האט געטענה'ט „אני ערל שפתים“:

ס'איז מבואר אין חסידות⁶⁸, אַז דאָס וואָס משה איז געווען „כבד פה וכבד לשון“ האט זיך עס גענומען מצד זיין ביטול צו אלקות — אַז צוליב זיין גודל הביטול האט ער ניט געקענט משפיע זיין, ע"ד ווי „אידי דטריד למבלע לא פליט“⁶¹.

דערפון איז מובן, אַז אויך דער ענין פון „ערל שפתים“ ווייזט אויפן גודל הביטול פון משה רבינו: און נאָך אויף אַ גרעסערן ביטול ווי „כבד פה וכבד לשון“ — וואָרום „כבד פה וכבד לשון“ מיינט אַז עס איז נאָך געבליבן דיבור (השפעה), נאָך ס'איז „כבדיות“, נאָך ניט ביטול לגמרי; „ערל שפתים“ אָבער ווייזט אויף ביטול בתכלית, וואָס דער-פאַר קען ער אינגאנצן ניט ריידן.

62 ד"ה פנים בפנים שם. וראה תרי"ח שם (קכ), ריש ע"ב) דלפי שמש"ה ה"י „בחי' הביטול במציאות ממש בהעדר הרגשת עצמו מכל וכל כו'“ הי' יכול „להכניע .. קליפה תקיפה דפרעה וכו'“, עיי"ש.
63 להעיר ממדרש הגדול כאן: „ובשביל שאמר אני ערל שפתים זכה לבסוף אנכי עומד בין ה' וביניכם“.

64 כמבואר בארוכה בתרי"ח שם. אוה"ת שבהערה 50.

אבל להעיר מדיבור משה אל בני' ריש פרשתנו (ו), ט): פרשי' בא ב' ג' (ושקוט' במפרשי רש"י שם). ואכ"מ.

65 שבת צו, א.

66 שמות ד, לא.

59 נסמן בלקו"ש ח"ד ע' 1087. וראה ד"ה פנים בפנים שם. ובכ"מ.

60 תרי"ח כג, סע"א. לקו"ת עקב יד, סע"ב. שם, ד ואילך. סידור קי, ב (ועוד). אוה"ת פרשתנו ע' רי. ביאוריו להצ"צ ע' תמו. ועוד.

61 כן הובא בכ"מ בדא"ח (ראה בעניינו סידור וביאוריו שם). וראה חולין קח, ב.

דער זעלבער דרגא ווי ווען ער קומט פון פה של משה — בדרך מעבר; משא"כ ביי פרעה איז אהרן בלויז געווען „נביאך“, וואס דאס מיינט (כפרשיי) „מתורגמן“ — און ווען א דבר השפעה ווערט איבערגעגעבן דורך א מתורגמן קומט זי אראפ בדרך ירידה ושינוי לפ"ע המקבלים, כמבואר בכ"מ⁷¹.

יא. די הוראה פון דעם אין עבודה פֿרטית פון כאו"א:

ס'איז דא אַמאַל אַז די נפש האלקית געפינט זיך אין גלות אין נפש הבהמית, ביז אין אן אופן וואס „השעה משחוקת לה“ — די קליפה איז אין א מצב פון „גסות .. שמגב" עצמה על אור קדושת נפש האלקית כו"מ⁷².

איז די עצה אויף דעם — „נתתיך אלקים לפרעה .. לרדותו במכות ויסורין“: עס דאַרף זיין דער „ירגיו אדם יצ"ט על יצה"ר כו"מ⁷³“, „ירעים עלי“ בקול רעש ורוגז להשפילה .. לומר לו אתה רע וכו"מ⁷⁴“, און דאס גופא ברעכט די גסות הקליפה פון נפש הבהמית, כמבואר בארוכה אין תניא⁷⁵.

וי"ל בדא"פ עכ"פ, אַז דעם כח אויף דעם האָט מען פון משה רבינו, וואָס אים האָט דער אויבערשטער געזאָגט „ראה נתתיך אלקים לפרעה, שופט ורודה לרדותו במכות ויסורין“; און דעריבער איז אַט דער כח פאַראַן ביי יעדן אידן,

געווען און דעריבער האָט משה אַליין געמוזט ריידן:

פונדעסטוועגן איז עס ניט גאָר גלאַטק: פאַרוואָס זאָל ביי אידן פעלן אַט דער ענין נעלה פון דיבורו של משה?

דער ביאור אין דעם: ווען אהרן גיט איבער דברי משה צו די אידן איז עס דאן ביי אים נאָר בדרך „מעבר“⁷⁶, די אידן נעמען דעם דיבור של משה אָן קיין שינוי וירידה (במעלות) מצד דעם ממוצע: ע"ד ווי „משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וכו"מ⁷⁸“, וואָס הגם אַז עס איז דורכגעגאַנגען כו"כ ממוצעים, פונדעסטוועגן איז עס אַלץ די „תורה מסיני“, כמחז"ל⁷⁹ כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש ניתן למשה מסיני.

דאָקעגן ביי פרעה, אויב דיבורו של משה וואָלט צו אים געקומען (נאָר) דורך אהרן'ען, וואָלט עס געמוזט זיין אין אן אופן פון התלבשות (ושינויים) וכו', ובמילא וואָלט אינעם דיבור געפעלט פון כחו של משה וואָס פאָדערט זיך לשבירת פרעה כנ"ל.

דערמיט איז אויך מובן דער שינוי הלשון אין די פסוקים — ביי בניי שטייט אַז אהרן „יהי לך לפה“, און ביי פרעה — „ואהרן אחיך יהי נביאך“: ביי אידן איז אהרן געווען פֿיו של משה („לך לפה“)⁸⁰, אהרן'ס דיבור איז געווען אין

אבל מובן שיש בזה גם הפירוש שהוא פיו דמשה. וכמובן מתרחש שם קטז, ב ואילך (עיי"ש).

(71) ד"ה פנים בפנים שם. המשך תרס"ו ע' קב. ובכ"מ.

(72) תניא פכ"ט (לו, א).

(73) בברכות ה. א.

(74) ל' התניא שם (לו, א).

(75) שם (לו, א ואילך). וראה ג"כ תניא פלא"א (לט, ב ואילך).

(67) ראה חילוק מעבר והתלבשות — קו"א ד"ה להבין מ"ש בפע"ח (קנח, א). לקו"ת מסעי פט, ג. ד"ה פנים בפנים שם. ובכ"מ.

(68) אבות בתחילתה.

(69) נסמן בלקושי ח"ד ע' 1088. ועוד.

(70) בתו"ח שם (ק"ט, ב) מוכיח מזה ד. לגבי זקני ישראל יהי אהרן עיקר המדבר (משא"כ „לגבי פרעה .. יהי נביאך .. ולא שיהי לפה ממש) —

אז די זעלבע ענינים וואס זיינען געווען
ביים דור המדבר זיינען פאראן אויך
איצט —

און דורכדעם וואס מ'פארבינד זיך
מיטן נשיא הדור, כ"ק מר"ח אדמור"ר,
האט מען ניט וואס צו נתפעל ווערן פון
די העלמות והסתרים, ווארום מ'האט
דעם כח פון משה רבינו זיי צו צעברעכן
— „לרדותו במכות ויסוריו“.

— אוודאי דארף מען גיין בדרכי נועם
ובדרכי שלום, אזוי איז דער רצון פון
כ"ק מר"ח אדמור"ר, און ווי ער האט
געבעטן ביי זיין פאטער כ"ק אדמור"ר
מוהרש"ב נ"ע אז זיין נשיאות זאל זיין
בחסד וברחמים⁸⁰;

אבער וויסן דארף מען, אז בשעת מען
איז צוגעבונדן צום נשיא הדור — וואס
די התקשרות איז דורך לימוד תורתו,
היטן זיינע תקנות⁸¹ והליכה באורחותיו
נסי⁸² — דעמאלט האט מען ניט וואס
צו נתפעל ווערן פון קיינע העלמות
והסתרים,

און אזוי ווי דעמאלט האט משה רבינו
צעבראכן קליפת פרעה און ארויס-
געפירט אלע אידן פון גלות מצרים „ביד
רמה“⁸³, אזוי וועט זיין אויך איצטער, אז
ניט קוקנדיק אויף קושי הגלות, וועט
דער משה שבדור⁸⁴ ארויסנעמען אונז
אלעמען פונעם גלות צו דער גאולה
האמיתית והשלמה „ביד רמה“ ובקרב
ממש.

(משיחות ש"פ וארא תשכ"ט, תשט"ו)

ווארום „כל נפש ונפש מבית ישראל יש
בה מבחי' משרע"ה"⁷⁶.

און על אחת כמה וכמה אז אזוי איז
עס ביי אידן אלס כלל און באם נשיא
הכלל, וואס הנשיא הוא הכל⁷⁷: כשם ווי
משה רבינו אין זיין צייט האט געהאט
דעם כח צו רודה זיין פרעה „במכות
ויסוריו“ אפילו ווען „השעה משחקה
לו“, אזוי איז עס בכל דור ודור, אז דער
נשיא הדור, דער „אתפשטותא דמשה
בכל דרא ודרא“⁷⁸, האט דעם כח
דורכצוברעכן אלע העלמות והסתרים
וואס זיינען דא אויף קדושה, אויך ווען
זיי זיינען בתקפם.

יב. דאס איז אויך דער ענטפער צו
די וואס טענה'ן: וויבאלד אז מ'געפינט
זיך אין דעם חושך כפול ומכופל פון
דרא דעקבתא דמשיחא מיט אזויפיל
גרויסע העלמות והסתרים וכו' —
היינט ווי קען מען דורכפירן די תביעה
פון רבותינו נשיאנו צו מפיץ זיין דעם
לימוד תורת החסידות און די הליכה
בדרכי החסידות בכל מקום ומקום,
ובפרט אין די ערטער וואס זייער מצב
איז אזוי נידעריק, אז זיי זיינען גאר
מונע ומעכב וכו'?

דארף מען וויסן, אז אתפשטותא
דמשה בכל דרא ודרא, אויך אין דרא
דעקבתא דמשיחא

— ואדרבה: וויבאלד די נשמות פון
היינטיקן דור, דרא דעקבתא דמשיחא,
זיינען בבחי' „גלגול“ פון די נשמות
פונעם דור המדבר כידוע⁷⁹, איז זיכער,

(76) תניא רפ"ב. וראה ג"כ ביאור לאגה"ק סי'
זך בסופו.

(77) פרש"י חוקת כא, בא. וראה רמב"ם הל'
מלכים פ"ג ה"ו.

(78) תקי"ז תסי"ט (קיד, א). וראה ב"ר פני"ז, ז.

(79) לקרי' וס' הליקוטים להארי"ל שמות ג, ד.
שער הגלגולים הקדמה כ"ז.

(80) לקרי' ח"ב ע' 502.

(81) היום יום ע' סה.

(82) ראה אגה"ק סי' זך וביאורו.

(83) בשלח יד, ח.

(84) דמשה גואל ראשון הוא גואל אחרון —

נסמן ונתבאר בלקרי' ח"א ע' 8 ואילך.

וארא ז

דער שכל מחייב, אז אויך ביי א נס וואס האט פאסירט, איז אויך וויפל מ'קען זאגן און מפרש זיין אז דער נס האט אן אנהאלט אין דרכי הטבע, דארף מען ניט אננעמען אז ס'איז אין אן אופן וואס דער נס ברעכט לגמרי די חוקי הטבע, ווייל די הוספה איז דאך „למגנא“ —

היינט פארוואס ברענגט רש"י דעם פירוש (פון מדרש) אז „היו מכין אותה והיא מתזת נחילים נחילים“, וואס זאגט נס (אז דורך הכאה זאלן פון איר ארויס-קומען נייבאשאפענע „נחילים נחילים“) האט לגמרי ניט קיין אנהאלט אין דרכי הטבע, בעת ער האט געקענט מפרש זיין לויט (גמ' און שמו"ר ווי) דעת ראב"ע אז די צפרדע „שרקה להם והם באו“ (ווי רש"י טייטשט עס אפ דארט אז „שמעו קולה כל הצפרדעים שבעולם והם באו“), וואס דערין איז ניט געווען דער נס מופלא פון א בריאה חדשה; אדער עכ"פ ווי דעת ר"ע אז „השריצה" ומלאה כל ארץ מצרים — וואס הגם אויך דאס האט געמוזט זיין א בריאה באופן נסי —

א. פון פסוקי „ויט אהרן את ידו גו' ותעל הצפרדע ותכס את ארץ מצרים“ איז רש"י מעתיק די ווערטער „ותעל הצפרדע“, און איז מפרש: „צפרדע אחת היתה והיו מכין אותה והיא מתזת נחילים נחילים וכו'“.

אין פשטות איז דא רש"י אויסן צו בא-ווארענען, פארוואס עס שטייט דא „ותעל הצפרדע“ — לשון יחיד, בשעת ס'איז געווען א ריבוי צפרדעים — דער-פאר איז רש"י מפרש, אז לכתחילה איז טאקע געווען בלויז איין צפרדע, נאר דורכדעם וואס „היו מכין אותה“ האט זי פון זיך ארויסגעגעבן „נחילים נחילים“.

אויך די גמרא? (און שמו"ר) שטעלט זיך אויף דעם וואס שטייט „ותעל הצפרדע“ בלשון יחיד, און ברענגט דערויף צוויי דיעות: „ר' עקיבא אומר צפרדע אחת היתה (והיא השריצה) ומלאה כל ארץ מצרים. אל ראב"ע כו' צפרדע אחת היתה שרקה להם והם באו“.

דארף מען פארשטיין: פירוש רש"י איז דאך, כידוע, מיוסד לפי פשוטו של מקרא, און וויבאלד אז קוב"ה לא עבד ניסא למגנא איז א כלל וואס איז מסתבר אויך אין דרך הפשט (ווי גע-רעדט אמאל בארוכה), איז במילא

(6) להעיר מפרש"י בפרשתנו (ט, לב): אפילות... פלאי פלאות. ושם (ט, כד): נס בתוך נס.

(7) ע"ד ל' רש"י נמצא בתחומא כאן (יד). תדבאר פ"ז. אבל שם: (א) שהצפרים היו מכין כו'. וראה לקמן הערה 27. (ב) לא נאמר הלשון „נחילים נחילים“ שברש"י. וראה הלשון במדרש אגדה (באבער) כאן.

(8) אף שעי"פ פירש"י גם בזה הי' נס נוסף ד. שמעו קולה כל הצפרדעים שבעולם והם באו. (9) בגמ' לא גריס תיבת „השריצה“ בדברי רע"ק (כ"א בדעת ריא לפניו). אבל מובן שוהי כוונת רע"ק, כל השם „כתנאי רע"ק אומר כו'“, וכמפורש בשמו"ר שם, יל"ש פרשתנו (רמז קפג) ומדרש הגדול כאן. ובדק"ס לסנה' הובאה גירסא כוז בגמ'. וראה הערה הבאה.

(1) פרשתנו ח, ב.
(2) סנהדרין סז, ס"ב.
(3) פרשתנו פ"ד.
(4) ראה דרשות הר"ן דרוש ח — נעתק בלקו"ש ח"ג ע' 966, עיי"ש.
(5) ראה לקו"ש ח"ה ע' 124 ואילך. ח"ו ע' 49. ועוד.